

Žinių nuosavybės teisių apsauga verslo organizacijoje

Marija Stonkienė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Informacijos ir komunikacijos katedros
e. p. docentė, daktarė
Department of Information and Communication,
Faculty of Communication, Vilnius University,
Associate Professor, Doctor
Saulėtekio al. 9, 10222 Vilnius
Tel. (+ 370) 236 61 19
El. paštas: marija.stonkiene@kf.vu.lt

*Straipsnyje aptariama verslo organizacijos žinių nuosavybės teisinės apsaugos sistema. Verslo organizacijos žinias suvokiant kaip nematerialius objektus, teigiama savita išreikštų žinių nuosavybės apsaugos galimybė intelektinės nuosavybės teisės normomis. Įvertinus verslo organizacijos neišreikštų žinių naudojimo teisinio reguliavimo galimybes, konstatuojama, kad konkurencijos teisės normomis ribojamas verslo organizacijos neišreikštų žinių naudojimas, darbo teisės normomis numatoma galimybė kompensuoti darbdavio išlaidas darbuotojo žinių gausinimui, jei darbuotojas keičia darbo vietą. Straipsnyje teigiama, kad verslo organizacijos žinių portfelio nuosavybės teisinės apsaugos sistemą sudaro ne tik intelektinės nuosavybės teisės normos, bet ir specialios konkurencijos ir darbo teisės normos. Remiantis Lietuvos teisės normų analize supažindinama su verslo organizacijos neišreikštų žinių sklaidos teisiniu reguliavimu.**

Aktualumas

Žinių ekonomikos radimasis, pasižymintis mokslo ir verslo bendradarbiavimu, vis didėjančiu aukštųjų technologijų naudojimu, tyrimo ir plėtros (angl. *Research and Development – R&D*), verslo ir kūrybinių industrijų paplitimu, skatina verslo organizacijų nuosavybės objektų kaitą. Nemateriali nuosavybė (nematerialūs aktyvai, intelektinis kapitalas) jau šiandien suda-

ro nemažą dalį industrinių įmonių vertės. Materializuojant naujoves, įtvirtinant nuosavybės teises į jas, siekiama netiesiogiai apsaugoti ir jų nematerialų pagrindą – idėją, sumanymą ar kitą kūrybinės veiklos rezultatą. Auganti informacijos, žinių socialinė ir ekonominė vertė verslo organizacijose reikalauja nematerialių organizacijos išteklių – informacijos, žinių vadybos procesų valdymo, verslo organizacijai svarbios informacijos, žinių apsaugos.

* Straipsnis parengtas pagal Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto konferencijoje „Informacijos ir žinių vadybos aprėptys šiuolaikinėje organizacijoje: žinių ekonomikos iššūkiai“ (Vilnius, 2006) skaitytą pranešimą.

Nustatyti kūrybinės veiklos rezultatų nuosavybės teisinį statusą būtina tiek verslo organizacijų tarpusavio santykiams koordinuoti, tiek organizacijos vidinei veiklai užtikrinti. D. Burkas pažymi, kad svarbu nustatyti, kokie nematerialūs ištekliai priklauso verslo organizacijai, nes jei nematerialių aktyvų teisės neapibrėžiamos, darbuotojai nepajėgūs atskirti verslo organizacijos išteklių nuo savųjų (Burk, 2002). Atkreipiamas dėmesys į tai, kad idėją sunku parduoti, nes idėja gali būti įvertinta anksčiau, nei parduodamas gali tą idėją apsaugoti (Anton, Yao, 2002). Poreikį reguliuoti informacijos, žinių skaidą, apibrėžiant verslo organizacijos informacijos, žinių nuosavybės teises, atskleidžia K. Arrow pastebėtas paradoksas: nesant teisinės apsaugos informacijos savininkas stumiamas į keblią padėtį – tam, kad informacija būtų parduota, ji turi būti atskleidžiama, tačiau kai tik informacija atskleidžiama, nebelieka ką parduoti (Arrow, 1962). Informacijos, žinių virsmas ekonominiu ištekliu, paklausia rinkoje preke reikšmina informacijos, žinių nuosavybės poreikį.

Problema

Verslo organizacijoms būdingi saviti informacijos, žinių ištekliai, suteikiantys unikalią kompetenciją, konkurencinį pranašumą; šių išteklių kaupimas reikalauja investicijų. Intelektinį kapitalą tiriantys mokslininkai (Nonaka, Takeuchi, Sveiby ir kt.) verslo organizacijų žinių išteklius įvardijo kaip nematomus, neapčiuopiamus aktyvus, turinčius didelį potencialą. Šiuolaikinės verslo organizacijos nematerialių aktyvų gausa formuoja sudėtingą verslo organizacijos nuosavybės (objektų valdymo, naudojimo, disponavimo) santykių visumą. Verslo organizacijos informacijos, žinių išteklių apibrėžimą, kontrolę įprastinėmis priemonėmis, tradicinio daiktinio

nuosavybės teisinio instituto taikymą komplikuoja šių išteklių savitumai.

Žinių samprata tradiciškai atskleidžiama duomenų–informacijos–žinių logine grandine, tačiau, atkreipiant dėmesį į šių dedamųjų tarpusavio sąsają, žinių samprata dažnai supaprastinama – žinios suvokiamos kaip subjektyvuota informacija. Tačiau žinios egzistuoja visuose loginės grandinės lygmenyse, nes tiek duomenys, tiek informacija yra grindžiami žiniomis, drauge duomenys ir informacija yra naujų žinių šaltinis; interpretuojama, objektyvuojama informacija netampa žinių visuma, šio proceso metu gausinamos esamos žinios. Informacijos kūrimui žinios yra esminis poreikis, informacijai naudoti taip pat būtinos žinios. Žinių informacinė kilmė yra akivaizdi, tačiau žinios yra platesnės apimties nei informacija. Todėl straipsnyje laikomasi šį požiūrį atitinkančios T. Davenporto ir L. Prusako žinių sampratos. Žinias jie suvokia kaip patirties, vertybių, kontekstinės informacijos, ekspertinės išvalgos ir pagrįstos intuicijos visumą, formuojančią aplinką ir pagrindą naujai patirčiai ir informacijai įvertinti bei įgyti (Davenport, Prusak, 2000).

Žinių savitumo suvokimui svarbi M. Polanyi mintis, kad „Mes žinome daugiau nei galime pasakyti“ (angl. *We know more than we can tell*) (Polanyi, 1967, p. 136). Šis teiginys, virtęs aforizmu, ne tik leidžia suvokti žinias kaip informacijos, duomenų kontekstą, bet ir parodo žinių struktūros dichotomiją – tarpusavyje susijusias išreikštą (angl. *explicit*) ir neišreikštą (angl. *tacit*) dalis. Profesorius H. Tsoukas (1996, 2004) taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad neišreikštos žinios neturėtų būti suvokiamos tik kaip subjektyvizuotos išreikštos žinios, neišreikštos žinios yra neatsiejamos nuo išreikštų žinių, jos yra būtinas žinių komponentas (Tsoukas, 2004).

Ch. W. Choo išreikštas, apibrėžtas žinias suvokia kaip kalba, simboliais, objektais dekla-

ruojamas žinias, kurios gali būti fiksuojamos patentuose, formulėse, verslo planuose (Choo, 1998). Akivaizdu, kad tokios kitų asmenų suvokimui prieinamos, formalizuotos verslo organizacijos žinios gali būti tiek naudojamos verslo organizacijos vidaus procesams, tiek skleidžiamos už organizacijos ribų. Neišreikštos žinios apima intuiciją, suvokimą, spėjimą, t. y. sunkiai formalizuojamus ir skleidžiamus dalykus. Žinių neišreikštumo komplikuojantį poveikį žinių perdavimo proceso reguliavimui konstatavo G. Szulanskis (2000), R. Grantas ir C. Baden-Fulleris (2004).

Žinių kaip dimensijos sudėtingumas neleidžia žinių nuosavybės apsaugai, žinių sklaidos procesų reguliavimui naudoti tradicinio daiktinio teisinio nuosavybės instituto teikiamų galimybių, o reikalauja savito instrumento, įvertinančio žinių kaip nematerialaus objekto savitumus. Specialaus verslo organizacijos žinių naudojimo teisinio reguliavimo reikalauja ir verslo organizacijos žinių srautų valdymo, verslo organizacijos informacijos pagrindu besiformuojančių dalykinių žinių naudojimo ne verslo organizacijos interesais kontrolės poreikiai.

Šio straipsnio tikslas – aptariant verslo organizacijos žinių nuosavybės teisinės apsaugos sistemą, Lietuvos teisės normų analizės pagrindu supažindinti su verslo organizacijos neišreikštų žinių sklaidos teisinio reguliavimo galimybėmis. Verslo organizacijos neišreikštų žinių sklaidos teisinio reguliavimo galimybių tyrimas reikšminamas atsižvelgus į tai, kad žinių perdavimo, naudojimo reguliavimą verslo organizacijoje komplikuoja būtent neišreikštos žinios.

Metodologinė prieiga

Žinioms būdingas nematerialus pobūdis leidžia daryti prielaidą, kad verslo organizacijos žinių

nuosavybės apsaugai gali būti taikoma intelektinės nuosavybės teisės sistema. Išreikštų žinių formalizavimas (išreiškimas simboliškai), prienamumas kitų asmenų suvokimui pagrindžia šią prielaidą.

Verslo organizacijos neišreikštų žinių sklaidos teisinio reguliavimo galimybės tiriamos analizuojant Lietuvos darbo teisės normas (Lietuvos Respublikos darbo kodeksas), specialias intelektinės nuosavybės apsaugai skirtas teisės normas (Autorių teisių įstatymas, Patentų įstatymas ir kt.), specialius civilinių teisių objektus reguliuojančias teisės normas (Civilinis kodeksas), verslo organizacijų tarpusavio santykius reguliuojančias teisės normas (Konkurencijos įstatymas), Aukščiausiojo Teismo praktiką. Tyrimui naudoti kokybinio teisės normų turinio analizės, sisteminės teisės normų analizės metodai, indukcinė analizės logika, abstrakcijos, analogijos, apibendrinimo, dedukcijos metodai.

Žinių nuosavybė

Intelektinės nuosavybės teisės normos nematerialioms vertybėms implikuoja daiktinių nuosavybės režimą. Terminas „intelektinė“ nurodo, kad objektai, kuriems taikoma nuosavybės teisės apsauga, yra ne daiktiniai, jie kuriami vien žmogaus protine (intelektine) veikla. Intelektinės nuosavybės „daikto“ nematerialumo komplikuojamos santykių dėl šių daiktų teisinio reguliavimo galimybės kompensuojamos numatant „intelektinių daiktų“ nuosavybės teisinės apsaugos sąlygas, reikalavimus, kurie nematerialiems objektams suteikia savitą materialų apvalkalą, materialumo regimybę. Intelektinės nuosavybės objektų teisinę apsaugą lemia tokie bendrieji reikalavimai:

- nematerialus objektas turi būti kūrybinės (intelektinės) veiklos rezultatas (pvz., Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo

4 straipsnyje tiesiogiai nurodoma, kad „Autorių teisių objektai – <...> kūrybinės veiklos rezultatas“ (LR autorių teisių..., 1999, 2003));

- toks intelektualinės veiklos rezultatas turi būti prieinamas kitų asmenų suvokimui (pvz., Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 4 straipsnyje nurodoma „Autorių teisių objektai – <...> kokia nors objektyvia forma išreikštas <...>“ (LR autorių teisių..., 1999, 2003));
- kaip intelektualinės veiklos rezultatas objektas turi būti naujas, nežinomas, originalus (pvz., Patentų įstatymo 2 straipsnyje nurodoma „bet kokios technikos srities išradimai yra patentabilūs, jeigu jie yra nauji <...>“ (LR patentų įstatymas, 1994)).

Žinių mintinė, intelektualinė kilmė leidžia jas vertinti kaip nematerialų objektą. Prieinamumo kitų asmenų suvokimui sąlygą tenkina tik išreikštos žinios (informacija), nes jos išreiškiamos simboliais, jos gali būti skleidžiamos, perduodamos naudojant materialias laikmenas, šių žinių formalizavimas gali būti siejamas ir su realiu daiktu. Neišreikštos žinios yra individo priklausinys, jos gali būti gausinamos, skleidžiamos socialiniais tinklais, neišreikštų žinių perdavimas galimas tarpasmeninėje komunikacijoje – mokymo, mentorystės ar pasakojimo (angl. *mentoring* arba *storytelling*), socializacijos procesuose (Swap ir kt., 2001). Neišreikštų žinių prieinamumas kitų asmenų suvokimui realizuojamas tik jas išreiškiant. Visa tai leidžia teigti, kad *išreikštų žinių savinimuisi, apsaugai gali būti taikomos intelektualinės nuosavybės teisės normos*. Tačiau tam, kad taptų intelektualinės nuosavybės objektais, išreikštos žinios turi atitikti visas teisinės tokios apsaugos sąlygas.

Intelektinės nuosavybės objektų įvardijimo, identifikavimo klausimų sprendimo dispozicija valstybių lygmeniu lėmė tai, kad *intelektinės*

nuosavybės objektais laikomos tik tos išreikštos žinios, kurios nurodomos valstybės teisės normose kaip intelektualinės nuosavybės objektai, atitinka teisės normose keliamus nematerialių vertybių identifikavimo reikalavimus, apsaugos sąlygas.

Lietuvos teisėje taip pat galioja įstatyminė intelektualinės nuosavybės objektų identifikavimo schema. Civilinio kodekso 1.111 straipsnio normoje nurodoma, kad „...išradimų patentai ir kiti intelektualinės veiklos rezultatai civilinių teisių objektais tampa nuo to momento, kai jie intelektualinės veiklos rezultatais pripažįstami įstatymų nustatyta tvarka“ (LR civilinis kodeksas, 2000). Išsiskiria į šį sąrašą įstatymų leidėjo įtraukti išradimų patentai. Intelektinės nuosavybės (kaip ir kitų civilinių teisių) objektas yra išradimai (taip pat ir pramoniniai pavyzdžiai (dizainas), prekės ar paslaugos ženklas, firmos vardas, puslaidininkio gaminio topografija ir kt.). Išradimo patentas nėra intelektualinės veiklos rezultatas, tai kompetentingos valstybės institucijos dokumentas, patvirtinantis išimtinę intelektualinės nuosavybės teises išradimui. Lietuvos įstatymų leidėjo pozicija šiuo atveju gali būti paaiškinama tuo, kad taikant daiktinės teisės institutą kaip nuosavybės teisės objektas nurodytas materialus daiktas – dokumentas (išradimo patentas), nors teisinio reglamentavimo objektas turėtų būti ne fizinis, daiktinis, o nematerialus – išradimas kaip intelektualinės veiklos rezultatas. P. Kasperavičius (2004, p.161) taip pat teigia, kad patentų teisės objektas yra „... ne fizinis, bet mintinis objektas“. Lietuvos įstatymų leidėjo pozicija tarsi leidžia konstatuoti, kad civilinių teisių objektas greta išradimų patentų yra ne „...pramoniniai pavyzdžiai bei kiti intelektualinės veiklos rezultatai“, o pramoninių pavyzdžių (arba dizaino), prekės ženklo, puslaidininkinių gaminių topografijos registracijos liudijimai, t. y. dokumentai, patvirtinantys išimtinę intelektualinės nuosavybės subjektų teises.

Civilinio kodekso 1.111 straipsnio normos turinys nėra vienareikšmis. Joje tarsi nepateikiami reikalavimai mokslo, literatūros ir meno kūriniais, tačiau teisės normoje vartojamų gramatinių konstrukcijų logika („išradimų patentai ir kiti intelektinės veiklos rezultatai“ (LR civilinis kodeksas, 2000) leidžia teigti: kad tap-tų civilinių teisių objektais, visi intelektinės veiklos rezultatai įstatymų nustatyta tvarka turi būti pripažįstami intelektinės veiklos rezultatais (atitiktai tam tikrus įstatymų numatytus intelektinės veiklos rezultato kriterijus). Šis teiginys argumentuojamas specialiems intelektinės nuosavybės objektams reglamentuoti skirtomis įstatymų normomis (pvz., Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (2003) teisės normos, numatančios literatūros, mokslo ar meno kūrinii nuosavybę, nustato, kad kūrinys turi būti originalus kūrybinės veiklos rezultatas, kuria nors objektyvia forma išreikštas; Patentų įstatymo (1994) norma, numatanti išradimo tapsmą civilinių teisių objektu, nurodo tokius kriterijus – naujumą, išradimo lygį, pramoninį pritaikomumą ir nuo to priklausantį patento išdavimą). Lietuvos teisės normų, numatančių komercinės paslapties nuosavybės apsaugą (LR civilinio kodekso 1.116 straipsnis), turinio analizė leidžia teigti, kad taip pat yra nustatomi įstatymų kriterijai, pagal kuriuos informacija priskiriama komercinei paslapčiai, t. y. teisės normos numato įstatyminio pripažinimo komercine paslaptimi kriterijus (ribota prieiga, užtikrinanti informacijos slaptumą, tikra ar potenciali šios informacijos komercinė vertė).

Tačiau intelektinės nuosavybės teisės normomis apsaugoma tik turinio organizacinė forma (turinio išraiška), dalykinis žinių turinys neapsaugomas (sąlyginė išimtis gali būti išradimų apsauga). Susidaro paradoksali situacija, kai pripažįstant išskirtinę turinio socialinę reikšmę nenumatomos tiesioginės galimybės turinio (idė-

jų) nuosavybei. Toks intelektinės nuosavybės apsaugos savitumas yra grindžiamas visuomenės pozityvios socialinės raidos, technikos pažangos, kultūriniais ir kitais visuomenės interesais. Todėl ir išreikštų žinių teisinės nuosavybės apsaugos galimybes apibrėžia šis pamatinis intelektinės nuosavybės apsaugos principas.

Verslo organizacijos intelektinė nuosavybė

Verslo organizacijos intelektinės nuosavybės apsaugai esminę reikšmę turi nuostata, kad intelektinės nuosavybės objektų kūrėjai yra fiziniai asmenys ar fizinių asmenų grupės, verslo organizacija *per se* intelektinės nuosavybės objektų nekuria. Tačiau verslo organizacijose sudaromos sąlygos kūrybai, intelektinei veiklai reikalauja išteklių, vykdoma kūrybinė veikla turi kritinę reikšmę verslo organizacijos gerovei, verslo organizacija prisiima su intelektinės nuosavybės objektų kūrimu, sklaida susijusių investicijų atsiperkamumo riziką, todėl intelektinės nuosavybės objektų kūrimas darbo santykiuose, siekiant kompensuoti verslo riziką prisiėmusio asmens investicijas, laikomas esmine sąlyga, lemiančia *intelektinės nuosavybės teisių (turtinių teisių) perėjimo verslo organizacijai galimybes*. Fizinių asmenų ar jų grupių, su verslo organizacija saistomų darbo ar kitais sutartiniais santykiais, kuriuos reglamentuojančiuose norminiuose aktuose numatoma speciali kūrybinė veikla, išimtinės turtinės teisės pagal įstatymą nustatytam laiko tarpui pereina verslo organizacijai. Tačiau sutikus, kad verslo organizacijos investicijos yra tik sąlyga intelektinės nuosavybės objektui sukurti, svarbiausiu intelektinės nuosavybės objekto šaltiniu laikomas fizinio asmens kūrybinis darbas, todėl turtinių teisių perėjimą verslo organizacijai lemia reikalavimai įvertinti darbuotojo žinių kilmę, intelektinės nuosavybės ob-

jekto (pvz., išradimo) sukūrimo sąlygų užtikrinimo atitiktį verslo organizacijos galimybės, nustatyti, ar kūrimo procesui buvo naudojamos darbdavio materialinės priemonės, ar kūrybinis procesas vyko darbo laiku, ar intelektualinės nuosavybės objekto kūrimas buvo numatytas darbuotojo darbo sutartyje, ar už jį buvo tinkamai atlyginta ir t. t. Lietuvos įstatymuose, reglamentuojančiuose intelektualinės nuosavybės objektų kūrimo, sklaidos procesus, taip pat numatomas turtinių teisių į intelektualinės nuosavybės objektus perėjimas darbdaviui pagal įstatymą (pvz., Patentų įstatymo 8 straipsnyje numatyta speciali tarnybinių išradimų apsauga; Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 9 straipsnyje numatytas turtinių teisių perėjimas darbdaviui į kūrinius, sukurtus darbuotojo atliekant tarnybines pareigas ar darbo funkcijas).

Verslo organizacijai priklausanti intelektualinės nuosavybės teisių visuma vadinama *intelektinės nuosavybės portfelium* (angl. *Intellectual Property portfolio*). Intelektinės nuosavybės portfelio formavimas pradedamas nuo intelektualinės nuosavybės objektų identifikavimo, nuo šių objektų apsaugos prioritetų nustatymo, teisinės apsaugos būdų parinkimo. Intelektinės nuosavybės objektai identifikuojami siekiant apsaugoti verslo organizacijos interesus, užtikrinti verslo organizacijai reikšmingų naujovių apsaugą. Verslo organizacijoje intelektualinės nuosavybės objektai gali būti saugomi pasirinktinai; apsaugos forma, trukmė, teritorija pasirenkama įvertinus šių objektų, teisių į juos reikšmę ir apsaugos išlaidas. Verslo organizacijos intelektualinės nuosavybės portfelį gali sudaryti teisės į įvairius intelektualinės nuosavybės objektus (pvz., autorių, *sui generis*, patentų teise apsaugomus objektus, prekių (paslaugų) ženklus, dizainą ir t. t.). Intelektinės nuosavybės portfelį gali sudaryti tiek organizacijai nuosavybės teise priklausančių objektų teisės, tiek teisės, perimtos licencinėmis

ar kitomis sutartimis. Intelektinės nuosavybės portfelio sudėtis priklauso tiek nuo organizacijos veiklos srities, tiek nuo jos pasirinktos verslo strategijos.

Verslo organizacijos išreikštų žinių nuosavybės apsauga atskleidžia individualių išreikštų žinių virsmo organizacijos išreikštomis žiniomis galimybes. Tačiau verslo organizacijos žinias sudaro ne tik individualios, bet ir kolektyvinės žinios (Probst, Raub, Romhardt, 1999), ne tik išreikštos, bet ir neišreikštos žinios. Verslo organizacijos žinios kuriamos tiek atskirų žmonių, tiek komandų, jos egzistuoja procesuose, procedūrose, technologijose, verslo organizacijos darbuotojų socialiniuose tinkluose. Aptartos tradicinės intelektualinės nuosavybės apsaugos teikiamos galimybės tokioms žinioms netaikomos. Kaip intelektualinė nuosavybė gali būti apsaugomos tik išreikštos verslo organizacijos žinios. Ir nors intelektualinės nuosavybės apsaugos ribos gali būti interpretuojamos įstatymuose numatytų objektų sąrašą praplečiant kitais objektais, kurie gali būti apsaugomi sutartiniais pagrindais, intelektualinės nuosavybės objektų sąrašo plėtrą komplikuoja objektų, priskiriamų intelektualinės nuosavybės objektams, nematerialumas, reikalaujantis atitinkamų tokių objektų apibrėžimo schemų. Verslo organizacijos neišreikštų žinių apibrėžimą teisinėmis kategorijomis komplikuoja ne tiek informacinis jų formavimosi pagrindas, kiek nemateriali jų egzistavimo forma.

Verslo organizacijos žinių portfelis

Analizuojant verslo organizacijos žinių nuosavybės teisinės apsaugos galimybes, atkreipiamas dėmesys į tai, kad tiesioginis neišreikštų žinių nuosavybės teisių perėjimas verslo organizacijai yra negalimas. Neišreikštos žinios yra individo priklausinys, todėl jų naudojimo užtikrini-

mas verslo organizacijos interesais yra komplikuotas. Neišreikštos žinios, kaip ir išreikštos žinios, gali būti perduodamos kitiems subjektams, neišreikštų žinių perdavimas vyksta asmenims kontaktuojant. Nurodoma, kad organizacijos žinių perdavimo į išorę instrumentai yra darbuotojo mobilumas, strateginės sąjungos, neoficiali komunikacija, patentai ir mokslinės publikacijos (Corredoira, Rosenkopf, 2005). Strateginės sąjungos, socialiniai tinklai formuojami tikslingai, siekiant užtikrinti pasikeitimą žiniomis tarp kelių verslo organizacijų, žinių pasikeitimo procesas juose yra reglamentuojamas. Verslo organizacijose tikslingai siekiama patentinės apsaugos, sprendžiama dėl mokslinių darbų viešinimo publikacijose, nes tiek patentų teisėje, tiek autorių teisėje užtikrinama turtinių darbdavio teisių apsauga. Paaikškėjo, kad tyrimo ir plėtros verslo vadybininkai, įvaldydami naujas technologijas, gauna žinių iš išorinių šaltinių, naudodamiesi neoficialios komunikacijos kanalais (Cohen, Nelson, Walsh, 2002). Darbuotojų žinių naudojimas darbuotojų socialiniuose santykiuose, socialiniuose tinkluose, neformalioje verslo organizacijos komunikacijoje užtikrinamas paskatos priemonėmis, apsaugomas sutartiniais pagrindais. Verslo organizacijos žinių naudojimas verslo organizacijos interesais darbuotojų socialiniuose santykiuose, socialiniuose tinkluose, neformalioje komunikacijoje užtikrinamas ir teisiniu komercinės paslapties institutu. Komercinė paslaptimi (pagal 1967 m. Stokholmo konvenciją ji priskiriama prie intelektinės nuosavybės objektų) apibrėžiama verslo organizacijos informacijos nuosavybė. Komercinės paslapties teikiamos apsaugos ypatumas yra tas, kad informacijai, apsaugamai komercinė paslaptimi, nekeliamas jos materializavimo laikmenoje reikalavimas (reikalaujama tik įvardyti tokią informaciją). Informacijos prieigos ribojimas reikšmina komer-

cinę paslaptį sudarančios informacijos naudojamą žinioms kurti, nes tiek komercinę paslaptį sudaranti informacija, tiek ja remiantis kuriamos žinios yra svarbus konkurencinį pranašumą teikiantis veiksnys. Atkreiptas dėmesys į tai, kad komercinė paslaptimi apsaugomos organizacijos žinios, kurios negali būti apsaugotos nei patentų, nei autorių teise, ir darbuotojų individualios žinios, įgytos darbo metu (Gorga, Halberstam, 2005). Tai leidžia daryti išvadą, kad *komercinės paslapties apsaugos režimas gali būti išplečiamas ir verslo organizacijos neišreikštų žinių, kurių komercinės paslapties pagrindu, apsaugai*. Žinių visuomenės radimasis, reikšminantis verslo organizacijos žinias, turėtų skatinti išplėsti komercinės paslapties režimą verslo organizacijos nematerialių aktyvų apsaugai.

Verslo organizacijos ir darbuotojų santykių dėl informacijos, sudarančios komercinę paslaptį, ypatumas yra tas, kad verslo organizacija (atsakingas asmuo) ne tik nustato informaciją, sudarančią komercinės paslapties turinį, ne tik numato tokios informacijos apsaugos terminą, bet ir imasi priemonių, užtikrinančių tokios informacijos ribotą prieigą, numato darbuotojams, partneriams atitinkamus įpareigojimus, susijusius su informacijos konfidencialumo išsaugojimu. Verslo organizacija, nurodydama informaciją, apsaugomą komercinė paslaptimi, darbo sutartimis, specialiais konfidencialumo įpareigojimais, numato darbuotojų ar verslo partnerių pareigą nenaudoti šios informacijos (kartu ir jos pagrindu susiformavusių neišreikštų žinių) be jos sutikimo. Tokios verslo organizacijos informacijos, išreikštų ir neišreikštų žinių naudojimas pažeidžiant verslo organizacijos interesus vertinamas kaip nesąžiningos konkurencijos veiksmai ir yra draudžiamas apsaugos nuo nesąžiningos konkurencijos teisės normomis, nes verslo organizacijos darbuotojai įgytomis neišreikštomis žiniomis gali pasinaudoti kaip

konkurenciniu pranašumu kitoje (taip pat ir lygiagrečioje) darbo vietoje. Verslo organizacijos, įvertinusios darbuotojų mobilumo keliamą grėsmę jų žinioms, kaip informacijos ir žinių nuosavybės teisių apsaugos priemonę šiandien naudoja darbuotojų mobilumo ribojimą. Nurodoma, kad jau nuo XIX a. laisvas darbo jėgos judėjimas ribojamas darbuotojų žinių savinimosi idėja (Fisk, 2001). Teigiama, kad verslininkai, pajutę darbuotojų žinių ekonominę vertę ir siekdami valdyti darbuotojų žinių naudojimą, vis labiau riboja darbuotojų mobilumą (Stone, 2002). Bendrosios teisės valstybėse darbuotojų mobilumo ribojimas, siekiant apsaugoti verslo organizacijos komercines paslaptis, aptariamam darbuotojų konkuravimo galimybes ribojančioje būtinojo atskleidimo doktrinoje (angl. *Inevitable Disclosure*), kontinentinės teisės valstybėse – konkurencijos ribojimo doktrinoje. Todėl galima teigti, kad verslo organizacijos žinių apsaugos intencijos išvelgiamos ir darbo išteklių valdymo, ir jų reguliavimo procesuose.

Verslo organizacijos žinių valdymui svarbią reikšmę turi darbuotojo mokymas, jo kvalifikacijos kėlimas. Verslo organizacijos, investuodamos į žmogiškąjį kapitalą, gausina tiek visos organizacijos, tiek konkretaus darbuotojo žinias. Nors darbuotojų teisė naudoti jų pačių patirtį, žinias pragyvenimui užtikrinti yra neginčijama, tačiau sąžiningos konkurencijos siekis ir verslo organizacijų prisiimamoms verslo rizikos bei su tuo susijusių išlaidų kompensavimo poreikis lemia, kad valstybių įstatymuose numatomas ir atitinkamas verslo organizacijos, darbdavio interesų apsaugos mechanizmas, kuris formuoja ir neišreikštų verslo organizacijos žinių teisinių apsaugos priemonių sistemą. Šią sistemą sudaro informacijos, kaip komercinės paslapties, teisinės apsaugos instrumentai, kuriais numatomas ir komercinės paslapties pagrindu susiformavusių žinių naudojimo ribojimas bei verslo orga-

nizacijos išlaidų, turėtų darbuotojo žinioms kaupti, kompensavimo taisyklės, kai darbuotojas, nutraukdamas darbo santykius su verslo organizacija, šiomis žiniomis nebepapildo nematerialių verslo organizacijos aktyvų.

Analizuojant informacijos apsaugos komercinė paslaptimi galimybes Lietuvoje, atkreipiamas dėmesys, kad Civiliniame kodekse numatytas savarankiškas civilinių teisių objektas – informacija. Civilinio kodekso pirmosios knygos trečiosios dalies „Civilinių teisių objektų samprata ir jų rūšys“ loginės sandaros analizė leidžia apibrėžti dvi informacijos kaip savarankiško civilinių teisių objekto rūšis – komercinę (gamybinę) paslaptį ir profesinę paslaptį. Informacijos priskyrimo komercinei ar profesinei paslapčiai pagrindai yra skirtingi. Lietuvos teisėje profesinei paslapčiai būdingas prievolinis pobūdis, t. y. šiuo institutu grindžiama asmens prievolė neviešinti informacijos. Informacijos priskyrimas profesinei paslapčiai grindžiamas jos gavimo būdo ypatumu (informacija gaunama atliekant įstatymų ar sutarčių numatytas pareigas), gavimo tikslu (įstatymų ar sutarčių numatytoms pareigoms vykdyti). Informacija, apsaugoma profesinės paslapties institutu, nėra verslo organizacijos nuosavybė. Verslo organizacija, šią informaciją gaudama iš kitų asmenų, įsipareigoja jos neviešinti. Tai leidžia teigti, kad Lietuvos teisėje verslo organizacijos informacijos, žinių apsaugai taikytinas tik teisinis komercinės paslapties institutas. Konkurencijos įstatymo 16 straipsnio nuostata, numatanti *žinomos informacijos*, sudarančios komercinę paslaptį, naudojimo reguliavimą („asmens, kuriems komercinė paslaptis tapo žinoma dėl jų darbo ar kitokių sutartinių santykių su ūkio subjektu, gali naudoti šią informaciją praėjus ne mažiau kaip vieneriems metams nuo darbo ar kitokių sutartinių santykių pasibaigimo, jeigu įstatymuose ar sutartyje nenumatyta kitaip“ (LR konkurenci-

jos įstatymas, 1999)) leidžia daryti išvadą, kad šia teisės norma tiesiogiai reguliuojamas verslo organizacijos neišreiškto žinių naudojimas.

Žinių kaip konkurencijos priemonės svarba reikalauja analizuoti atsirandančios konkurencijos naudojant verslo organizacijos žinias ribojimą. Lietuvoje konkurencijos draudimo ar ribojimo reglamentavimo darbo teisės normomis nėra. Ribojant konkurenciją, numatant draudimus buvusiam darbuotojui dirbti konkuruojančiose įmonėse, steigti tokias įmones naudojant verslo organizacijos išteklius sukauptas žinias, ribojama asmens teisė laisvai pasirinkti darbą. Toks konkurencijos draudimas pažeidžia Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnyje įtvirtintą žmogaus teisę laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir prieštarauja vienai iš svarbiausių Europos Sąjungoje įsisteigimo laisvei, apimančiai ir teisę imtis savarankiškai dirbančių asmenų veiklos bei ją verstis, taip pat steigti ir valdyti įmones. Mūsų šalies Konstitucijos 46 straipsnyje įtvirtinta tokia nuostata „Įstatymas <...> saugo sąžiningos konkurencijos laisvę“ (LR Konstitucija, 1992). Žmogaus teisių pažeidimų įtvirtinimas yra išimtinis atvejis, galimas tik būtino visuomenės intereso, būtinumo demokratinėje visuomenėje pagrindu.

Konkurencijos įstatyme, įtvirtinant draudimą ūkio subjektams atlikti veiksmus, kurie riboja ar gali riboti konkurenciją, nurodoma įstatymo išlyga, leidžianti išimtinį sąžiningos konkurencijos ribojimą (LR konkurencijos įstatymas, 1999). Lietuvos teisėje nepateikiama sąžiningos konkurencijos samprata leidžia daryti prielaidą, kad ši samprata gali būti nustatoma naudojant vertinamuosius kriterijus. Galiojančiose Lietuvos teisės normose konkurencijos draudimas numatytas Civiliniame kodekse reglamentuojant komercinio atstovavimo santykius. Civilinio kodekso 2.164 straipsnio nuostatos, reguliuojančios konkurenciją komercinio atsto-

vavimo santykiuose, vertinamos kaip sąžiningos konkurencijos ribojimo atvejis, jos yra išimtinės, skiriamos atskirai ūkinės veiklos – komercinio atstovavimo sričiai. Jokiuose kituose Lietuvos įstatymuose sąžiningos konkurencijos ribojimo atvejų nenumatoma. Konkurencijos įstatyme tiesiogiai draudžiama nesąžininga konkurencija „<...>draudžiama atlikti bet kuriuos veiksmus, prieštaraujančius ūkinės veiklos sąžiningai praktikai ir geriems papročiams, kai tokie veiksmai gali pakenkti kito ūkio subjekto galimybėms konkuruoti <...>“ (LR konkurencijos įstatymas, 1999)) yra sąžiningos konkurencijos apsaugos priemonė. Todėl galima teigti, kad kiti konkurenciją draudžiantys susitarimai Lietuvoje yra negalimi. Konkurenciją draudžiančių susitarimų negalimumas reikalauja įvertinti konkurencijos draudimo, kaip verslo organizacijos žinių apsaugos priemonės, darbo teisės normomis galimybes.

Darbo kodekso 9 straipsnio 2 dalies normoje įtvirtinta nuostata, kad „<...>jei negalima pritaikyti norminių darbo teisės aktų analogijos, tai pagal darbo įstatymų pradmenis ir prasmę taikomos kitų teisės šakų normos, reguliuojančios panašius santykius“ (Lietuvos Respublikos darbo..., 2002), bei Civilinio kodekso 1.1 straipsnio 3 dalies nuostata, kurioje teigiama, kad „<...> kodekso normos darbo santykiams taikomos tiek, kiek jų nereguliuoja specialūs įstatymai“ (LR civilinis kodeksas, 2000), leidžia daryti prielaidą, kad sąžiningos konkurencijos santykiams darbo teisėje reglamentuoti galėtų būti taikomos LR civilinio kodekso 2.164 straipsnio normos, reguliuojančios sąžiningą konkurenciją komercinio atstovavimo santykiuose. Tačiau ši prielaida paneigiama įvertinus Darbo kodekso 9 straipsnio 3 dalies normoje įtvirtintą draudimą taikyti pagal analogiją specialią teisės normą, nustatančią bendrųjų taisyklių išimtį. Civilinio kodekso 2.164 straipsnio normos,

reguliuojančios konkurenciją komercinio atstovavimo santykiuose yra išimtinis sąžiningos konkurencijos draudimo atvejis. Vadinasi, darbo santykiuose, kaip ir verslo ar kituose santykiuose, gali būti ribojama tik *nesąžininga konkurencija*.

Vertinant, ar nesąžiningą konkurenciją ribojančios sąlygos gali būti įtraukiamos į darbo sutartį, atkreipiamas dėmesys į tai, kad Darbo kodekse nurodoma: darbdavys su darbuotoju gali sulygti dėl tokių darbo sąlygų, kurių nedraudžia nustatyti kiti teisės norminiai aktai. Darbo kodekse įtvirtinamas draudimas šalims nustatyti tokias darbo sąlygas, kurios pablogintų darbuotojo padėtį, lyginant su numatomomis teisės norminiuose aktuose bei kolektyvinėse sutartyse. V. Tiažkij (2005) teigia, kad nekonkuravimo sąlyga yra dar viena papildoma darbo sutarties sąlyga, kuri gali būti numatoma tiek darbo sutartyje, tiek sudarant atskirą susitarimą kaip darbo sutarties priedą. I. Nekrošius (2004) atkreipia dėmesį į tai, kad sąvoka „pablogina darbuotojo padėtį“ yra vertinamoji. Analizuojant Lietuvos teismų praktiką pastebima, kad susitarimas dėl nekonkuravimo esant darbo santykiams nelaikomas darbuotojo padėtį bloginančia sąlyga. Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas civilinės bylos nr. 3K-3-65/2005 nutartyje nurodo, kad darbdavį ir darbuotoją sieja pasitikėjimo santykiai, vadinasi darbuotojas turi būti lojalus darbdaviui, todėl kiltų pagrįstų abejonių, ar darbuotojas būtų lojalus ir darbdavys juo pasitikėtų, jeigu darbuotojas tuo pačiu metu dirbtų ir darbdaviui konkuruojančioje įmonėje (UAB „Filana“ p. R. J. Jančiauską..., 2005). Tokia nuostata pateikia atsakymą į klausimą, kodėl susitarimas dėl nekonkuravimo, esant darbiniam santykiams tarp darbuotojo ir darbdavio, nėra sąlygojamas kompensacijos darbuotojui mokėjimu, ir patvirtina, kad toks susitarimas yra laikytinas nesąžiningos konkurencijos draudimu. Tačiau į darbo sutartį įtrauktas ne-

konkuravimo reikalavimas turi nepažeisti teisi- nių teisingumo, protingumo, sąžiningumo, dar- bo santykių teisinio reglamentavimo principų, žmogaus teisių. Tokia darbo sutarties sąlyga su- tarties sudarymo metu neturėtų nepagrįstai su- teikti perdėtą pranašumą darbdaviui, pažeisti ša- lių interesų pusiausvyrą.

Darbo santykiams pasibaigus nesąžiningos konkurencijos veiksmai reguliuojami Konku- rencijos įstatyme įtvirtinant darbuotojo, žinan- čio komercinę paslaptį, pareigą nenaudoti šios informacijos ne mažiau kaip vienerius metus nuo darbo santykių baigimosi (jei įstatyme ar sutartyje nenumatyta kitaip) (LR konkurenci- jos įstatymas, 1999). Šis įpareigojimas yra įsta- tyminis, jis nėra saistomas darbdavio pareiga mo- kėti buvusiam darbuotojui kompensaciją. Tačiau jei nesąžiningos konkurencijos ribojimo sąlyga įtraukiama į darbo sutartį ir yra numatomas kompensacijos mokėjimas – tokia sutarties są- lyga šalims privaloma. Aukščiausiasis Teismas civilinės bylos nr. 3K-3-65/2005 nutartyje kon- statavo, kad susitarimas dėl konkurencijos ri- bojimo pasibaigus darbo sutarčiai, atitinkantis tiek darbdavio (nustatydamas konkurencijos draudimą), tiek darbuotojo interesus (nustaty- damas kompensaciją už konkurencijos draudi- mą), kaip darbo sutarties sąlyga neprieštarauja įstatymams ir šalims yra privalomas (UAB „Fi- lana“ prieš R. J. Jančiauską..., 2005)). Nesąži- ningos konkurencijos ribojimo susitarimas Lie- tuvoje turėtų būti sudaromas tik dėl komercinę paslaptį sudarančios informacijos naudojimo, nes plečiamoji Konkurencijos įstatymo normos samprata, kuri apimtų ir kitų darbdavio ištek- liais įgytų žinių naudojimo ribojimą, gali būti traktuojama kaip darbuotojo padėtį pabloginan- ti sąlyga. Konkurencijos įstatymo numatyta dar- buotojo, žinančio komercinę paslaptį, pareiga nenaudoti šios informacijos, siekiant nepažeisti sąžiningos konkurencijos principų, turėtų būti

saistoma ne tik tam tikru laikotarpiu (ne mažiau kaip vienerius metus), bet ir konkrečia veiklos sritimi, teritorija.

Lietuvos darbo teisėje suformuota ir darbdavio išlaidų, turėtų darbuotojo / organizacijos žinioms gausinti, kompensavimo darbuotojui nutraukus darbo santykius taisyklė – Darbo kodekse kaip galimą nurodoma darbo sutarties sąlyga, numatanti darbuotojo pareigą atlyginti jo mokymui, kvalifikacijos kėlimui, stažuotėms turėtas darbdavio išlaidas per paskutinius vienerius darbo metus, jei darbo sutartis nutraukiama dėl darbuotojo kaltės arba darbuotojo pareiškimu be svarbios priežasties.

Apibendrinant galima sakyti, kad neišreikštų ir išreikštų žinių teisinės apsaugos priemonės yra skirtingos, tačiau kompleksinis jų derinimas leidžia užtikrinti verslo organizacijos žinių portfelio nuosavybės teisinę apsaugą. Verslo organizacijos žinių portfelį sudarančios žinių visumos nuosavybės teisės Lietuvoje užtikrinamos intelektinės nuosavybės teisės normomis, įtvirtinančiomis verslo organizacijos nuosavybės teises į išreikštą informaciją, ir konkurencijos teisės bei darbo teisės normomis, reguliuojančiomis neišreikštų žinių naudojimą verslo organizacijos, sudariusios sąlygas joms gausinti, interesais.

Verslo organizacijos žinių naudojimo reguliavimo plėtros perspektyvas atskleidžia P. Druckerio įžvalga, kad ateities – žinių organizacijų pamatu taps jose dirbančių specialistų žinios, šios organizacijos, siekdamos įgyti ir išlaikyti konkurencinį pranašumą, turės motyvuoti darbuotojus ir šie gebės patys valdyti ir gausinti savo žinias (Drucker, 2000).

Išvados

Žinių intelektinė kilmė, jų savybės, neišreikštų žinių virsmo išreikštomis žiniomis galimybė leidžia žinias vertinti kaip intelektinės nuosa-

vybės objektą. Intelektinės nuosavybės apsaugos sistema lemia, kad intelektinės nuosavybės objektais laikomos tik tos išreikštos žinios, kurios nurodomos valstybės teisės normose kaip intelektinės nuosavybės objektai ir atitinka teisės normose keliamus nematerialių vertybių identifikavimo reikalavimus, apsaugos sąlygas. Intelektinės nuosavybės apsaugos ypatumai lemia ir savitą verslo organizacijos išreikštų žinių nuosavybės apsaugą – teisinė išreikštų žinių nuosavybės apsauga užtikrinama tik turinio organizacinei formai (išraiškai), dalykinis žinių turinys (idėjos, mintys) intelektinės nuosavybės teisės normomis nesaugomas.

Turtinių nuosavybės teisių perėjimo verslo organizacijai įstatyminis reguliavimas formuoja verslo organizacijos žinių visumą, užtikrina individualių išreikštų žinių virsmo organizacijos išreikštomis žiniomis legitimumą.

Verslo organizacijai priklausanti intelektinės nuosavybės teisių visumos – intelektinės nuosavybės portfelio – teisinė apsauga yra nepakankama visų verslo organizacijos žinių nuosavybės apsaugai, nes kaip intelektinė nuosavybė apsaugomos tik išreikštos verslo organizacijos žinios. Neišreikštų žinių nuosavybės teisių perėjimas verslo organizacijai yra negalimas, todėl teisiniu reguliavimu siekiama užtikrinti verslo organizacijos ištekliams formuojamų verslo organizacijos, individo (verslo organizacijos darbuotojo) neišreikštų žinių naudojimą verslo organizacijos interesais. Vieno iš intelektinės nuosavybės objektų – komercinės paslapties teikiama verslo organizacijos nematerialių aktyvų apsaugos galimybės šiandien yra išplečiamos netiesioginei verslo organizacijos neišreikštų žinių apsaugai. Komercinės paslapties pagrindu susiformavusių žinių naudojimo reguliavimas užtikrinamas ir ribojant su verslo organizacijos komercinėmis paslaptimis susipažinusių asmenų nesąžiningą konkurenciją.

Verslo organizacijos žinių portfelio nuosavybės apsauga užtikrinama intelektinės nuosavybės teisės normomis, tarp jų itin reikšmingą vaidmenį atlieka komercinės paslapties apsaugai skirtos normos, konkurencijos teisės normomis ir verslo organizacijos lėšų, išleistų darbuotojo žinioms kaupti, kompensavimo taisyklėmis.

Verslo organizacijos neišreikštų žinių naudojimui jos interesais užtikrinti Lietuvos teisės sistemoje naudojamos komercinės paslapties teisinio instituto teikiamos galimybės, nesąžiningos konkurencijos naudojant verslo

organizacijos komercinę paslaptį įstatyminis draudimas ir darbuotojo įpareigojimo grąžinti mokymui, kvalifikacijos kėlimui, stažuotėms turėtas darbdavio išlaidas galimybės teisinis įtvirtinimas.

Konkurencijos įstatyme reglamentuojamas nesąžiningos konkurencijos naudojant verslo organizacijos komercinę paslaptį draudimas yra nepakankamai apibrėžtas. Nesąžiningos konkurencijos draudimas turėtų būti detalizuojamas – saistomas ne tik tam tikru laikotarpiu (ne mažiau kaip vienerius metus), bet ir konkrečia veiklos sritimi, teritorija.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

ANTON, James; YAO, Dennis (2002). The Sale of Ideas: Strategic Disclosure, Property Rights, and Contracting. *Review of Economic Studies*, no. 3 (July), p. 513–531.

ARROW, Kenneth J. (1962). Economic Welfare and the Allocation of Resources for Invention. In *The Rate and Direction of Inventive Activity: Economic and Social Factors*. Nelson, Richard R. (ed.). Princeton, NJ: Princeton University Press, p. 609–625. ISBN 9780691041681.

BUCK, Dan (2004). Intellectual Property and the Firm. *University of Chicago Law Review*, vol. 71 [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. rugpjūčio 6 d.]. Prieiga per internetą: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=704401

CHOO, Chun Wei (1998). *The knowing organization: How organizations use information to construct meaning, create knowledge, and make decisions*. New York; Oxford: Oxford University Press. 320 p. ISBN 0195110129.

COHEN, Wesley; NELSON, Richard; WALSH, John (2002). Links and impacts: The influence of public research on industrial R&D [interaktyvus]. *Management Science*, no. 48, p. 1–23 [žiūrėta 2006 m. rugpjūčio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.atypon-link.com/INF/doi/pdf/10.1287/mnsc.48.1.1.14273>>

CORREDOIRA, Rafael; ROSENKOPF, Lori (2005). *Gaining from Your Losses: The Backward Transfer of Knowledge through Mobility Ties* [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. rugpjūčio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rhsmith.umd.edu/entreconf/2005/pdfs/Corredoira>>

www.rhsmith.umd.edu/entreconf/2005/pdfs/Corredoira>

DAVENPORT, Thomas; PRUSAK, Laurence (2000). *Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know*. Boston, MA: Harvard Business School Press. 240 p. ISBN 1578513014.

DRUCKER, Peter (2000). Managing Knowledge Means Managing Oneself [interaktyvus]. *Leader to Leader*, no. 16 (Spring) [žiūrėta 2005 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.pfdf.org/leaderbooks/L2L/spring2000/drucker.html>>

FISK, Catherine (2001). Working Knowledge: Trade Secrets, Restrictive Covenants in Employment, and the Rise of Corporate Intellectual Property, 1800–1920 [interaktyvus]. *Hastings Law Journal*, vol. 52, no. 2, January [žiūrėta 2006 m. rugpjūčio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=262010>

GORGA, Érica; HALBERSTAM, Michael (2006). *Knowledge resources and their implications for the theory of the firm and corporate governance* [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. rugpjūčio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.utexas.edu/law/news/colloquium/papers/Gorga.pdf>>

GRANT, Robert M.; BADEN-FULLER, Charles (2004). A Knowledge Accessing Theory of Strategic Alliances [interaktyvus]. *Journal of Management Studies*, vol. 41 (Issue 1). [žiūrėta 2006 m. rugpjūčio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.blackwell-synergy.com/links/doi/10.1111/j.1467-486.2004.00421.x/enhancedabs/>>.

KASPERAVIČIUS, Petras; ŽILINSKAS, Vytautas (2004). *Intelektinė nuosavybė ir jos apsauga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. 397 p. ISBN 9955585528.

Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 50-1598, 2003, Nr. 28-1125.

Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 64-2569, 2002, Nr. 71.

Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 30-856.

Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 30-856.

Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

Lietuvos Respublikos patentų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 8-120.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

NEKROŠIUS, Ipolitas; BUŽINSKAS, Gintaras; DAVULIS, Tomas (2003). Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. I T. I dalis: Bendrosios nuostatos. II dalis: Kolektyviniai darbo santykiai. Vilnius: Justitia. 287 p. ISBN 9986567866.

POLANYI, Michael (1998). The Tacit Dimension. *Knowledge in Organization*, Prusak, Laurence (ed.). Boston, MA: Butterworth-Heinemann. 240 p. ISBN 0750697180.

PROBST, Gilbert; RAUB, Steffen; ROMHARDT, Kai (1999). *Managing Knowledge: Building Blocks for Success*. John Wiley & Sons, Ltd, England. 360 p. ISBN 0471997684.

STONE, Katherine (2002). Knowledge at Work: Disputes Over the Ownership of Human Capital in the Changing Workplace [interaktyvus]. *Connecticut Law Review*, vol. 34 [žiūrėta 2006 m. rugpjūčio 6 d.]. Prieiga per internetą: < http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=314742>

SWAP, Walter; LEONARD, Dorothy; SHIELDS, Mimi; ABRAMS, Lisa (2001). Using mentoring and storytelling to transfer knowledge in the workplace. *Journal of Management Information Systems*, no. 18 (1), p. 95–114.

SZULANSKI, Gabriel (2006). The Process of Knowledge Transfer: a Diachronic Analysis of Stickiness [interaktyvus]. *Organisation Behaviour and Human Decision Processes (OBHDP)*: special issue on Knowledge Transfer, 14, June. Retrieved 12 February [žiūrėta 2006 m. rugpjūčio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://jonescenter.wharton.upenn.edu/papers/1999/wp99-05.pdf>>

TIAŽKIJ, Viktoras (2005). *Darbo teisė: teorija ir praktika*. I tomas. Vilnius: Justitia. 496 p. ISBN 998661613X.

TSOUKAS, Haridimos (2004). *The firm as a distributed knowledge system: A constructionist approach* [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. rugpjūčio 30 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.si.umich.edu/ICOS/Book-Tsoukas-chap04.pdf>>

UAB „Filana“ p. R. J. Jančiauską [interaktyvus]. LR Aukščiausiasis Teismas, 2005, civilinė byla Nr. 3K-3-65/2005 [žiūrėta 2006 m. rugpjūčio 30 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=27800>

PROTECTION OF KNOWLEDGE PROPERTY RIGHTS IN BUSINESS ORGANIZATIONS

Marija Stonkienė

Summary

The article presents the idea of protection of knowledge property rights in business organisations. The knowledge possessed by a business organisation is treated as an intangible object. It is maintained that the norms of protection of intellectual property are also applicable to the protection of the organisation's explicit knowledge. The system of protection of intellectual property determines that only such explicit knowledge may be regarded as an object of intellectual property, which is defined as such in legal acts, which conforms

to identification requirements and conditions of protection of intangible assets as set forth in legal acts. It is noted that the possibilities of protection of intellectual property are determined by the explicit knowledge of an organisation. Transfer of property rights related to tacit knowledge is impossible for a business organisation because of specific features of such knowledge. Legal regulation is aimed at the use of tacit knowledge of a business organisation or individual (organisation's staff member), which has been produced out of the

resources of this business organisation, and in the interests of this business organisation. The use of tacit knowledge in the interests of a business organisation is ensured by protection of trade secrets of the business organisation, thus limiting unfair competition of the personnel of a business organisation.

The article maintains that the system of protection of the knowledge portfolio property rights of a business organisation embraces not only legal norms related to intellectual property but also special legal norms related to competition as well as to labour relations.

Įteikta 2006 m. gruodžio 11 d.